

The Nkuzi dī N' Akụkọ Ifo Igbo Maka Nzulite Ụmụaka

Helen Chijiago Echebima

Abia State University

Umjedemede:

Ụmụaka dī ka ome ji nke chọrọ ka a rọzie ya tupu ya a gahie ụzọ. O buru na a rọzighi ome ya bu ji, site n'itinyere ya osisi e ji amali ji nke ga-enyere ya aka ikwu akwu nakwa iru nne, o gaghị eme nke oma. Otu a ka o dī n'ebe iji akụkọ ifo azulite ụmụaka dī. Ka nwata na-eto, o nwere ụmụ agwa e kwesiri ka a kunye n'ime nwata ahụ nke sitere n'akụkọ ifo. Ihe ndi ahụ e kwesiri ikuziri nwata site n'akụkọ ifo gụnyere: ezi akparamagwa, ikwu eziokwu, inwe umeala, ihu mmadu ibe ya n'anya, inyere mmadu aka na ndi ozọ. Sitekwa n'akụkọ ifo, a na-akuziri ụmụaka ihe bu akwumugwo ajo omume dī iche iche na ihe butere onodu ihe maobu akparaamagwa ya. Ihe nkuzi ndi a na-eme ka nwata noro na nche iji gbalahu akparamagwa ojo na ntaramahuhu so ya. Ma, o na-abu ihe itunanya na mgbagwoju anya na ndi nne na nna nakwa ndi nkuzi anaghi akoziri ụmụaka akukọ ifo ma n'ulo ma n'ulo akwukwo. Anyi siri n'akukọ ifo ole na ole weputa ihe nkuzi ndi a anyi kwuru maka ha, nke ga-enye aka mee ha ezi ụmụaka n'uzo uto ha bia mezie ha ndi ezi mmadu n'obodo, ndi ga-achi ochichi n'uzo di mma. Atutu anyi gbasoro mee nchocha bu nke Piaget na Kohlberg. Atutu a na-akowa na oge nwata dī n'agbata afọ abuo na afọ asaa ka e nwere ike ikuziri ya ihe niile a choro ka o mata n'ihi na oge a, uburu ya di ezigbo nkọ. Edemede a na-akpo oku na-asị ka e tinye akukọ ifo na ntuputa korikulom agumakwukwo malite n'uloakwukwo Otaakara rukwaa n'uloakwukwo Mahadum. Na-asikwa ka ndi nne na nna jisie ike na-akoro ụmụ ha akukọ ifo n'ihi a na-esi n'ulo mara mma puwa ama.

Okpurukpu Okwu: nkuzi, ozuzu, akparamagwa, ụmụaka

Mkpolite

Obibia ndi ocha biara n'ala Igbo wetara mmepe n'ala Igbo. Mana mmepe a wetaara Igbo onwu asusu na omenaala ha. Umaka anyi aburu ndi, omennala, asusu na ejiji ndi ocha ghuru mkpuru obi. A biazie, omenaala, ukpuru obibi ndu na nkwenye ndi Igbo na-alazi n'ike n'ike. Onunoku n'obi nke na-esite n'akuko ifo na-ala nno azu.

Odogwu Chinua Achebe ekwuolari otutu ihe gbasara ochichi nchigbu nke ndi Ocha jiri bata Afrika. Site n'ime akwukwo ya bu Things Fall Apart, anyi chotara otu ndi Ocha ji were omenaala ndi Afrika dika nke di ala kariya nke ha. Ha siru na omenaala ndi Afrika enweghi isi na odu. Ha jighi ndi Afrika kporo ihe o bula. Ha mekwara ka ndi Afrikan di ukwu na onu esichaghi ike n'ala huta omenaala ohuru bu nke ndi Ocha dika okachamma. Asusu, okpukperechi, aha, agumakwukwo, ekike, egwu, egwuregwu mba Afrika bu nke eji nke ndi Ocha dochie anya ha.

<https://bscholarly.com/positive-and-negative-effects-of-colonialism-in-africa>

09/09/2020(Ntughari bu nke m)

E kwesiri ituteghari ikoko akuko ifo iji mee ka umaka anyi ha nwee mmasi n'ige ya. Otutu ihe ndi a na-esi n'akuko ifo akuziri umaka gunyere: ndumodu, nrube ikpa agwa oma, umeala, imara ihe gbasara oru ugbo na ndi ozo. Iji kwado nke a,

Ihe Nkuzi di N' Akuko Ifo Igbo Maka Nzulite Umuka

Nwaigwe (2016) siri “ akuko Ifo Igbo na-agbanyeghi oru ikpa ochi o na-enye, bara nnukwu uru n'iji ya akuziri umuka ihe ha ga-eji too...ebumnobi eji akọ akuko bu ka a kunye n'ime ha ezi akparamagwa nke gunyere: ihunanya, agbamume, nrube isi, inwe obi ebere, ndidi, irusi oru ike, nnagide na obi mgbaghara” O gara n'ihu kwuo na a na-akpachapu anya mgbe a na-ahoro akuko ifo maka nziko umuka. Okoye (2000) kwadoro nke a mgbe o kwuru si” o bu mgbe a sara anya na mmiri horo agumaagu onu (akuko ifo) a na-akoro umuka ka oru/ uru nziko nke agumaagu onu ga-aputa ihe”.

Nwata o bu la e ji akuko ifo zuo na-enwe akparamagwa di iche. O na-enwe afọ ojuju n'ime ya. O na-eme ka o gbasie ike, nwee mkwuwa okwu, nwee mgbasi ike na ndi ozo. Iji kwado nke a, Abatan (2014) siri “Akuko (akuko ifo) ndi a koro umuka nwere mbamuuru ndi a: a. ha na-eme ka umuka mara gburugburu ebe ha no. b. Ha na-eme ka umuka umuka ji aka ha wulite inwe afọ ojuju n'ime ha onwe ha. Ch. Akuko ifo na-eme ka umuka nyaa onodu o bu la ha huru onwe ha.

Nsirinweta Akuko Ifo

A bia n'ala Igbo di ka o di na mba ndi ozo akuko ifo bu akuko a na-amaghi mbido ya. O nweghi onye ga-asị na o bu ebe a ma o bu ebe a ka akuko ifo siri bido. Ndi mbu cheputara ya, ha tukwasara uche n'ala mmadu, n'ala mmuo na ala umuanumanu. Iji kwado nke a, Nwadike (2003:23) siri “Akuko ifo bu akuko

odināala nke sitere na mgbe gboo. O bu akuko na-emeghi eme. O dighi onye maara ndi bu uzọ koputa akuko ifo. O bu udi akuko ndi Igbo ji akuziri umaka ihe di iche iche”.

Anyi nwere ike isi na akuko ifo bidoro mgbe mmadu bidoro biwe n'owa. O putara na mmadu chorọ ihe ga-enyere ya aka ichekwa omenala na odinala ya, akuko ifo aza mmadu oku a.

Nkwa Akuko Ifo

N'agbanyeghi na o nweghi onye a ga-asi na akuko si ya n'aka bido, e nwekwara nkwa di iche iche a puru inye ya. Akuko ifo bu akuko ichie ndi ochie cheputara iji hazie uzọ obibi ndu ha site na nwata. Ha mere nke a site n'igwakota ihe di iche iche ziputa agwa oma na akwumagwo ya, ziputakwa agwa ojoo na akwumagwo ya.

E nwekwara otutu ndi odee ndi tunyere uche ha n'ihe akuko ifo bu. Uba Mgbemena (1982:55) kwuru si akuko ifo abughi naani iji kpaa mmadu ochi maobu obioma, kama akuko ifo na-eme ka echiche mmadu tumadi nwata na-agho nko. Nke a putara na o buru na e ji akuko ifo zulite umaka, ha na-enwe ike imuta uzọ omenala di iche iche, o buladi akparamagwa umuanumanu ufodu tumadi akparamagwa oma. O bughi naani site n'agwa ndi nke di mma, e nwekwara ike isi n'akparamagwa ojoo gosiputa akwumagwo agwa ojoo, nwata ga-esikwa na nke ahu noro na nche, maka na Igbo na-asi nwa enwe nne na-esi ebe a na-adu nwa nwere nne odu muta ihe.

Ihe Nkuzi di N'Akuko Ifo Igbo Maka Nzulite Umaka

Nwaozuzu (2006:29) hatarara akuko ifo dika akuko odinala nke na-akpali otutu echiche n'ebe ndi mmadu no. O buru na anyi tuelele ozi Nwaozuzu, anyi ga-ahu na agwa ndi no n'akuko ifo, ma ha buumu anumanu, ma ha bu mmuo, ha niile nochitere akparamagwa mmadu n'ime obodo. Akparamagwa mmadu ndi a na-egosiputa n'akuko ifo gunyere ikwu eziokwu, ikwawa aka oto, ida umengwu, igba oke njo na ndi ozo.

Ogbalu (2018:13) kwuputara na Obiechina ebe o kowara akuko ifo dika akuko a roro aru mpuiche nke a na-ako maka mkpaochi, izu ike nakwa nkuzi, akuko ndi ahụ nwere ike ikwu maka akparamagwa mmadu maobu umu anumanu nke na-enwe ihe nkuzi n'ikpeazu.

Eze na Umo (2021) kwadoro na akuko ifo bu ya ka eji akowara umaka mmekorita di n'etiti ihe di n'uwara dika mmadu, mmuo na umuanumanu. Ha kwenyere na akuko ifo ndi a na-enye aka n'izulite umaka ka ha bido n'oge nwee mmuo ikwu eziokwu, irube isi na ime ezi omume.

Dika Echebima (2020) kwuru, o siriri na akuko ifo bu akuko ndi mmadu nke na-esi n'aka fere n'aka. O gara n'ihu kwuo si n'ebe onye Igbo no, akuko ifo bu okike, ndu na onwu, na site n'akuko ifo ha na- akowaputa otu ha si bia ebe ha no taa, ihe mere otu ihe ji di otu o di maobu ihe mere ihe ji buru ihe o bu.

O buru na anyi lee nkwputa niile ndi a anya, anyi ga-achoputa na onye o bu la n'ime ndi odee anyi ruturu aka na-ekwucha na nkuzi di n' akuko ifo. Ya mere o ji di mkpa na a ga-akoro umaka akuko ifo iji kuziere ha ihe di iche iche di ka anyi ruturu aka n'elu.

Atutu Nchocha

E nwere atutu di iche iche mana anyi gbadoro ukwu n' abuo mee ihe nchocha a. Ha bu *atutu mbamuru* na nke *Piaget* na *Kohlberg* nke ha kporo atutu mkwalite ezi akparamagwa n' ebe umaka di n' agbata afọ abuo na afọ asaa (2-7).

Atutu Mbamuru: Atutu a ka bekee na-akpo fonkshionalizim. Onye wubere atutu bu William James na ngwucha Senchuri iri na itolu (19th Century) Okebalama (2003) di ka o na-akowa atutu a, o siriri na o dighi onye o bu la na-eme ihe na-agaghi abara ya uru o bu nke a mere mba niile ji nwee agumagu onu. Osiri anuri, nkuzi na ezumike ka n'oru akuko ifo na-aru.

Atutu Jean Piaget na Lawrence Kohlberg

Atutu a bu nke anyi ka gbado ukwu na ihe nchochan' ihi na o bu ndi afọ abuo ruo asaa ka anyi na-ekwu maka ha. N'afọ ndi a ka uburu nwatakiri ka gba oto, o dibeghi ihe o bu la bara ya. Nke a putara na akuko o bu la a kororo nwata ga-anyapara

n'uburu nwata ahụ, nwata ahụ ga-achokwa inomi agwa kacha mma na ya bu akuko wee gbaara agwa nke ojoo oso.

Uzo E Si Enyefe Akuko Ifo

Dika o si metuta umuka anyi ji aru oru nke bu umuka no na-agbata afo abuo na afo asaa, o nwere uzo ole na ole anyi ga-atuputa e nwere ike isi nyefe umuka akuko ifo. Ndi ahụ bu **ezinaulo, ulo akwukwo na ndi ozo.**

Ezinaulo: Anyi maara na o na-abukari n' abali ka a na-akokari akuko ifo. Ihe kpatara o ji buru n' abali bu na mgbe gboo, ezigbo onye Igbo na-achikoro otutu umu o muru site n' otutu umu nwaanyi o luru maa oke uzo jee oru ubi, ha ga-anu n' ubi ruo mgbede. (mata na ha na-ebu ihe oriri eje ubi a maobukwanu sie nri ebe ahụ).

O bu oru onye nna maobu nne maobukwanu onye okenye ozo no n' ulo ka o dijiri ikoro umu ha akuko ifo. Mgbe ahụ, umuka na-ezuko n' obi nna ha, e wee koru ha akuko ifo. O dighizi otu a taa, ebe a na-akozu akuko ifo bu n' akuku akwa ndina umuka nke putara na akuko ifo nozi onodu ka akuko ikpezu ga-anodu nwata n' isi tupu ya arahu. Nke a ga-enyekwu aka ime ka nwata ahụ buru ihe ahụ o nuru teta ura n' ututu.

Ulo akwukwo bu uzo ozo: Onye nkuzi tumadi onye nke a zuru azu na ikuzi Igbo ga-amaputa oge iji koru umu akwukwo akuko ifo. O ga-agba mbu mee ka

akuko ya togo uto. Akuko ndi nke nwere egwu okwukwe mara mma nke ukwu o na-amasị umuka nke ukwu.

Anyi haziri oru a n'udi na akuko ifo o bula a korogha-enwe ihe o na-akuzi gageso ya n'azu.

Akuko Ifo Nke Mbụ: Oduu Na Onaa.

O nwere umuka abuo, aha ha bu Oduu na Onaa. Ha bu umunne. Nne ha gawara ahia weputara ha ji na eju ka ha rie ma o buru na aguu aguwaha. O dorogha aka na nti si ha buru uzoghoji tupu eju, si na o buru na ha buru uzoghoji eju na o gagbonyusi oku nke ga-eme ha aputa chowa oku, mgbe ahụ mmuo ga-ahụ ha kpuru ha lawa na be ya. Oduu bu onye isi ike, o si Onaa nwanne ya na o di mma ka ha bu uzoghoji eju na eju na-agusi ya ike, Onaa dorogha ya aka na nti, chetara ya ndumodu nne ha nyere ha ma o machiri ya onu, jiri aka ya hunye eju n'oku. O teghi aka eju agbonyusia oku. Ha wee kwaa akwa. Ozugbo, Oduu asi Onaa nwanne ya ka ha puo n'ezi gaa choo oku, Onaa chetakwara ya okwu nne ha ma Oduu dika nwa isi ike kpochikwara nti mepee uzoghoji n'ezi ebe ahụ ka nwanyi mmuo huru ya ma kuru ya laa n'ala ndi mmuo.

IHE NKUZI: Akuko a na-akuzi na ime isi ike adighi mma. Na anyi ga na-erubere nne na nna na ndi toro anyi isi.

Akuko Ifo Nke Abuo: Opi Une

O nwere otu nwata chefuru opi ya n'ubi, Mgbe o chighara azu iwere opi ya, o buru na ndi mmuo ewerela opi ya. Mgbe o chooro opi ya gawa n'ala ndi mmuo, ndi mmuo jichiri ya wee si ya bja ka ha na ya biri. Nwata rubeere ndi mmuo isi soro ha biri, na-agara ha ozi. Mgbe oge o ji alaghachi ala ndi mmadu ruru, ndi mmuo kwadoro ya nke oma, zoro ya ihe oma di iche iche, dulaa ya. Oge o laruru, obi toro nne ya utodi egwu manke a wutere nwunye di nne ya. O wee manye nwa nke ya ka o gaa were opi nke ya ga dosa n'ukwu osisi. Nwa ya mere nke a. Ndi mmuo hukwara ya bu opi were ya laa. Mgbe nwata a chighara azu hu na ndi mmuo ewerela opi ya, o bawara ndi mmuo mba. Hari o ya ka ha na ya noro nwaoge nta. O kwetara mana-abara ndi mmuo mba tutu ruo oge ula ya. Ndi mmuo gara zora ya ihe ojo niile, ma agwo, akpi, esu, ariri ichekiriche, awo na ihe ndi ozo jogburu onwe ya ma na-emerukwa mmadu ahụ. Mgbe o laruru nne ya wee duru ya baa n'ime ulo chee na akpati o ji lota bu ihe oma dika nwa nwunye di ya. Ozugbo, akpati ahụ jiri aka ya tiwaa, agwo na ihe ndi ozo ahụ awuputa, tagbuo nwanyị ahụ na nwa ya.

IHE NKUZI: Anyaukwu maobu ekworo adighi mma.

Akuko Ifo Nke Atọ: Oke Ohia Na Nkita

Na mgbe gboo, oke ohia na nkita na-eso echere mmadu ulo, Onye nwe ulo huru oke ohia n'anya nke ukwu ma oru oke bu na o na-ezu ohi. Nkita na-adọ ya aka na nti gbasara izu ohi a ma o kpochiri nti. Mgbe nkita chọtara na o nwere ike itinye ya onwe ya na nsogbu, o kpebie ikosara nna ha ukwu omume a oke na-eme. Ndi Igbo turu ilu si na ubochi niile bu nke onye ohi ma otu ubochi bu nke onye nwe ulo. O ruo otu ubochi, oke gara zuru azu onye nwe ulo nke o ji ele ndi ogo ya obia chinye n'ime akpa ya.

Ka onye nwe ulo chowara azu ya, o juru ndi odibo ya abuo; oke na nkita ma o nweghi onye kwetara. O wee kpebie na ya ga-achọ n'akpa ha n'otu n'otu. Ka o ruru n'akpa nke oke, o huru azu ya ebe ahụ. Nke a wutere onye nwe ulo nke ukwu. Onye nwe ulo wee chupu oke, oke chogharichara ebe o ga-ebi ma o hughị. O wee gbaba n'ime ohia birizie ebe ahụ ruo taa.

IHE NKUZI: Izu ohi adighi mma. Site n'izu ohi mmadu na-abanye n'onodu na-ekwesighiri ya. O na-akuzikwa na mkpochi nti adighi mma. Izu ohi nwekwara ike iwetara mmadu onwu. Akuko a bu akuko yamere nke bu akuko na-egosi ihe kpatara ihe ji di otu o di.

Akuko Ifo Nke Anọ: Nza Na Obu

N'otu oge, umu nnunu kpebiri na ha ga-achoputa onye kacha sie ike n'ime ha. Umu nnunu ndi ozo gbara nkiti ma nza na obu siriri na o bu ha n'otu n'otu. ndi nke ozo amalite tu we ha aha. Ha kpebiri na otu ha ga-esi choputa onye kacha sie ike bu ilakpu n'akwu noruo abali anọ aputaghi aputa ma ya fozie iri nri. Umu nnunu wetara akwu abuo akwu ahuhu ocha na nke ido. Nza dika onye nwere akọ buru uzo makpuo n'akwu ahuhu ocha, ma obu baziri n'akwu ido. Ahuhu ocha kpuru nza na ahụ na-ata ya ma dika ha si peka mpe, nza na-elokwa ha jiri ha mere nri. Nke a mere nza ji wee na-adi ndu ya. O dighi otu a ebe obu no. Ozugbo obu mabara n'akwu ido, ido kpugidere ya, na-ata ya ntagbu, nza na-akpokwa ya oku dika ha kwekotara iji mara mgbe aguu ga-agugbu nke o bu la n'ime ha. Ma ka nza na-akpo obu oku, o na-achoputa na olu obu na-ada ime ime dika onye na-achọ inwu anwu. Obu enweghi ihe o na-eri, aguu ma otita ido na-ata ya gburu ya. Obu fegara ebe obu no wee hu na o nwuola.

IHE NKUZI: Akuko a na-akuziri anyi na o dighi mma imara onye ka anyi aka. O na-akuzikwa na anyi agaghi eji nsoromanya nwuo.

Akuko Ifo Nke Ise: Nwaanyi Di Kporo Asi

Otu eze di nke luru otutu nwaanyi, o kporo otu n'ime ha asi. Ndi nwunye di ya agbakwasị ukwu na nke a na-emegbuzi ya. N'agbanyeghi akunauba eze a, o

Ihe Nkuzi di N' Akuko Ifo Igbo Maka Nzulite Umuka

nwere otu ihe korọ ya. Ihe ahụ bu Nwa nwoke, mbọ niile eze na-agba ka ọ mụta nwa nwoke mara afọ n'ala. O ruo otu oge ndi nwunye eze adichaa ime otu mgbe. Mgbe oge ha ji amụ nwa ruru, eze nyere iwu si na onye ọ bula n'ime ha mụrụ nwa nwaanyi ka a tūnye nwa ahụ na mmiri. Umụ nwaanyi a mụchara umụ nwaanyi umụ nwaanyi ewezuga nwaanyi a kpọrọ asi nke mụtara nwa nwoke . Eze si tūnyekwuo nwa nwoke ahụ na mmiri ebe ọ bu nwaanyi a kpọrọ asi mụrụ ya. Onye ogho nwa mere dika eze gwara ya. Mgbe a tūnyere nwata a na mmiri, nwata a erugbughi na mmiri kama o sere n'elu mmiri. Otu diochi gara iku ngwo ya, o ledara anya hu nwatakiri a ka o sere n'elu mmiri, o mee ngwangwa rituo gaa kuru nwa ahụ laa n'ulo ya.

Mgbe nwata a toro, diochi gwara ya onye bu nna ya. Ndi nwunye eze wee nazo onye muru ya bu nwa. Iji choputa onye muru ya, eze siri ha niile gaa kee ezigbo ekike, sie ezigbo nri buputa, na nke ọ bula n'ime ha nwokorobia ga-eri bu nke nne ya. Eze wee kwadochaa ndi nwunye ya ndi ozo n'inye ha ego ha ga-eji zuta ihe ha ga-esi na nke ha ga-eji kee ekike puru iche, dika a turu anya, o nweghi nke o nyere nwaanyi ọ kpọrọ asi. Mgbe oge ruru, nwaanyi a kpọrọ asi gaa werechaa iberibe ihe siri na nke nwunye di ya ha ji sie nri ha, kekota ya, mara nkirikaakwa putakwa ma ọ gara zoo n'akuku.

Mgbe oge ruru, nwa okorobia biara na-edetu nri ndi ahụ onu n'otu n'otu. Nri nke o bula o deturu onu, o fee n'isi. O detuzuru nri niile ndi ahụ onu, o wee matia

Ihe Nkuzi di N'Akuko Ifo Igbo Maka Nzulite Umaka

anya hu nwaanyi a kporo asi ebe o bu nri nke ya tapara. Nwokorobia ahu gbara oso ga detu nri ahu onu, o kwee n'isi, bido riwe nri ahu richaa bia si eze nna ya na o bu onye siri nri nke ahu ya risiri bu nne ya. Otu a ka e si kpuputa nwaanyi a kporo asi, eze nye iwu ka odibo ya gaa ahia ozugbo jee zutachaara nwaanyi ahu uwe na akwa. Eze wee wuore nwaanyi ahu a kporo asi na nwa ya nnukwu ulo, bidozie huwa ya n'anya.

IHE NKUZI: Inwe ndidi amaka. O bu ya ka ndi Igbo ji si na nkita nwere ndidi nari azu ukpo.

Nchikota

Akuko ifo bu ngwa oru di oke mkpa iji kuziere umaka asusu tumadi Igbo dika o si gbasa anyi ebe a. Akuko ifo ndi a, a kpachaara anya horo dika anyi mere ebe a na-abukari ihe mgbakwasu ukwu nye umaka n'ebe imuta asusu na omenaala ha di. Nke a putara na ikoro umaka akuko ifo ufodu na-eme ha esonye n'ihe a na-eme, mara onwe ha nwee ike ibu ezi ndi ochichi n'obianihu. Ima onwe ha bu imata asusu na omenaala ha. Site n'ajuju onu anyi gbara umakwukwo ufodu, anyi choputara na umaka bi n'ime ime obodo nweturu amamihe site n'akuko ifo nke ha mere ka anyi mara na nne na nna ha na-akoro ha akuko ifo n'ulo o bu ihe kwesiri ekwesiri na anyi bu ndi Igbo ga na-akoro umaka anyi ha akuko ifo tumadi nke bu nke nziko.

Ihe Nkuzi di N' Akuko Ifo Igbo Maka Nzulite Umuka

O dikwa mkpa na anyi ga-arutu aka ebe a na ihe otutu ndi nne na nna ji akwa nzu n' ihe gbasara ikoro umu ha akuko ifo, ha na adi asi na ha ebigi n' ime obodo na o nweghi ka ha ga-eji biazie biri n' ime obodo ka ha nwee ike imara akuko ifo ndi a fodukwa ikoro ha umu ha. E nweela otutu uzọ e si enweta akuko ifo ndi a na o bughị ma onye ahụ o gbadatara n' obodo, e nweela ndi meputara akuko ifo n' epekele yuutuubebe e nwere oko akuko ga-anoro n' ihe onyonyo na-akoputa akuko ifo ndi a. Uzọ ozọ ndi nne na nna nwere ike iji nweta akuko ifo ndi a bu site n' ige nke e tinyere na redio. Mgbe e nyere umuka ndi ihe nkuzi sitere n' akuko ifo, nke a ga-enyere ha aka inwe ezi akparamaagwa, bido n' oge mara na itu asi adighi mma, mara na izu ohi adighi mma, marakwa na anyaukwu adighi mma, muta na o di mma inwe ndidi n' ihe niile dika anyi rutuchara ha aka n' elu.

Mmechi

Site n' edemede a, anyi ahula na ihe gbasara akuko ifo bu ihe okpu e ji etinye ezi akparamaagwa n' ime umuka anyi ha. Ihe nkuzi sitere n' akuko ifo ga-eme ka e nwee ezi mmekorita nke mmadu na ibe ya. Site n' ikoro umuka akuko ifo umuka ga-amuta asusu obodo ha. Nke a sitere na oke kwunkwukwa di n' akuko ifo. Ikoro umuka akuko ifo na-eme ka e nwee mmetuta ahụ na obi nke nwanne na nwanne, nne na umu, nna na umu, nne na nna. O ga-eme ka eriri njiko sikwuo ike.

Dika o si gbasara akuko akuko ifo anyi lebara anya, nke bu akuko nkuzi maobu nziko, ezi akparamaagwa ga-aburiri nke a ga-agba oke mbọ mee ka umuka gbaso

Ihe Nkuzi di N'Akuko Ifo Igbo Maka Nzulite Umaka

ya. N'ikpeazu edemeede a na-ama ndi nne na nna na ndi nkuzi ibe m aka si ka anyi bido taa bu gboo na-akoro umaka anyi akuko ifo ka anyi mara ma agwa ha o gaghi agbanwe dikwuo mma mgbe ahụ uwa anyi adikwuo mma.

Ntuziaka

Anyi na-enye ntuziaka ka e tinye akuko ifo n'ihe ntuputa usoro omumu ihe korikulo. O kwusighi ebe ahụ! a ga-agbakwa mbọ hụ na ndi a na-enye oru ikuzi Igbo ga-abu ndi guru Igbo, ndi gukwaranu Igbo n'uloakwukwo guruo ya na Mahadum.

Edensibia

Anyia Iwe: Akuko Ifo Ufodu Kwesiri Ka Umụ Mmadu Mara. Aba Nigeria. African

Literature Bureau. 1976

Chibiko Ndubuisi Okebalama. Mkpolute Agumagu Onu Igbo. Enugu Nigeria.

Snaap Press Limited, 2003. Pg 15.

Echebima Helen C. Igbo Oral Literature: A Tool For Strategic

Communication. In Strategic Communication. K.C Izuogu (ed) Page

400-423.(2020)

Eze and Umo *Utoasusu na Omenaala Igbo maka Sekonderi Sinio*

WAEC and NECO. Lagos . Merit International Publications. 2021

Jean Peaget. Peaget's Stages of Cognitive Development. Retrieved from Hbout.com/library/quiz/id_Peaget_quiz.htm

Lawrence Kohlberg: *Essays on Moral Development* .New York. Harper &Row
2001

Nwaozuzu Ihuoma Gabreilla. *Significance of Trickster in Igbo*

Folktales in education of the child: A lesson to all Nigerians. Journal of
Fine Arts Vol: 1 Issue 4. 2018

Pearl Akanwa: *Folktales and Social Development of the Child*. Imo State
University Owerri. *Journal of Nigerian Languages and Culture*
Vol.15.No1 2014. Pg 112